

საერთაშორისო თანამეგობრობის პოლიტიკა ტერიტორიული სუვერენიტეტის საკითხებზე კოსოვოს მაგალითზე

ტერიტორიული სუვერენიტეტი წარმოადგენს თანამედროვე საერთაშორისო სამართლებრივი წესრიგის ქვაკუთხედს, როგორც ამას განმარტავს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წესდების მუხლი 2(1). სახელმწიფოებს, არაერთი საერთაშორისო შეთანხმების ძალით, აღებული აქვთ პასუხისმგებლობა, არ დაარღვიონ სუვერენული ქვეყნის საზღვრები, თუკი არაა სახეზე გამონაკლისი შემთხვევა. მკვლევარ-თეორეტიკოსთა მიხედვით, ერთ-ერთი ასეთი გამონაკლისია - თავდაცვითი სეცესია, რომელსაც არ აქვს მხოჭველი ძალა საერთაშორისო სამართალში, მეტიც, საკითხავია, განიმარტება თუ არა თვითგამორკვევის უფლება იმდენად ფართოდ, რომ მან მოიცვას ცალმხრივი სეცესიის შინაარსი. გარე თვითგამორკვევის საკითხზე საერთაშორისო ურთიერთობების დარგში პირველი ასოციაცია იქმნება კოსოვოზე, რომლის მიმართაც დეკადების განმავლობაში თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკური ინტერესები იზრდებოდა. „კოსოვოს პრეცედენტი... ერთგვარ უნიკალურ მოდელად იქცა ამა თუ იმ ტერიტორიაზე... მარიონეტული რეჟიმების „ლეგიტიმური“ არსებობის გასამართლებლად“. დასავლეთის მხარდაჭერით, სტატუსი გადაწყდა კოსოვოს სასარგებლოდ, მიუხედავად იმისა, რომ კოსოვო დღემდე არ არის გაეროს წევრი სახელმწიფო. აღნიშნული მიუთითებს კოსოვოს დამოუკიდებლობის არასრულფასოვნებაზე, სამართლებრივი ჩარჩოს არამდგრადობაზე. სტატია წარმოაჩენს კონკრეტული პროცედურის შემოღების აუცილებლობას, რომლის მიხედვითაც სეცესიონისტურ კონფლიქტების განხილვა დაევალება კონკრეტულ ორგანოს, რომელიც შეაფასებდა დამოუკიდებლობის მოსურნე ერის დამოუკიდებლად არსებობის რესურსს და ობიექტურად გადაწყვეტდა საკითხს მათი იდენტობის სასარგებლოდ ან შიდა-თვითგამორკვევის შეთავაზებით.

საკვანძო სიტყვები: ერი-სახელმწიფოს თვითგამორკვევის უფლება, სეცესიის კონსტიტუციური და დეკლარაციული თეორიები, სამართლიანი ომის თეორია, დიდ ძალათა პოლიტიკა, საერთაშორისო თანამეგობრობის როლი კოსოვოს კონფლიქტში, სახელმწიფოს აღიარება

თანამედროვე პერიოდში, როდესაც 1 წელიწადზე მეტია მიმდინარეობს რუსეთის ომი ევროპის ცენტრში, საერთაშორისო საზოგადოება კიდევ ერთხელ დაიყო ორ ბანაკად, ერთნი - კვლავ აქტიურად უჭერენ

მხარს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპს და გამოხეიან ყოველგვარ სამხედრო ინტერვენციას, და ტერიტორიული საზღვრების დარღვევას. ამ ლიბერალურ პოზიციას უპირისპირდება თანამედროვე რუსული

პოლიტიკა, და საომარი მოქმედებების დაწყება იმ ლოზუნგით, რომ უკრაინა რუსეთის ისტორიული ნაწილია, და არა დამოუკიდებელი სახელმწიფო [1]; [2].

კრემლის მხრიდან ასეთი მიდგომა საბუთდება დასავლეთს მიერ დანერგული „პრეცედენტით“, რომლის შედეგადაც განხორციელდა სამხედრო ინტერვენცია სერბეთის ტერიტორიაზე კოსოვოელი ალბანელების დასაცავად.

სარწმუნოა ის მოსაზრება, რომ რუსეთის საგარეო და თავდაცვის პოლიტიკამ სწორედ დასავლეთის მიერ კოსოვოს სახელმწიფოდ აღიარების (2008 წლის 17 თებერვლის შემდგომი პერიოდი) შემდეგ შეითავსა აქტიური ოფენსიური სტრატეგია და მოიცვა რუსულენოვანი მოსახლეობის დაცვის პასუხისმგებლობა რუსეთის საზღვრებს გარეთ (უკრაინა, ყირიმის ანექსია).

თუმცა, პერსონალური სუვერენიტეტის მიღმა, რუსეთმა ასევე წარმატებით შეძლო ხალხის გათავისუფლების არგუმენტით შეიარაღებული ძალების გამოყენება სხვა სახელმწიფოს საზღვრებზე (საქართველო, ავვისტოს ომი, 2008 წ.).

სახელმწიფო სუვერენიტეტი საერთაშორისო სამართლის მიხედვით

ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპი საერთაშორისო სამართალში უფლებას აძლევს სუვერენულ სახელმწიფოებს, დაიცვან საკუთარი ტერიტორიული საზღვრები.

აღნიშნული უფლება, რომელიც, ჩვეულებითი საერთაშორისო სამართლიდან მომდინარეობს, ასახულია გაეროს წესდების მე-2 მუხლის მე-4 ქვეთავში.

ამასთან, წესდება საზღვრების ძალის გამოყენებით შეცვლის ყოველგვარ მცდელობას აგრესიის აქტად მოიხსენიებს [3].

საერთაშორისო სამართალში სუვერენიტეტი ტერიტორიის მიმართ უნდა გავიგოთ ორი შინაარსით [4]:

წინამდებარე ნაშრომის მთავარი მიზანია ტერიტორიული სუვერენიტეტის საკითხებზე საერთაშორისო თანამეგობრობის პოლიტიკის ანალიზი კოსოვოს მაგალითზე, რამაც „უბიძგა“ საერთაშორისო სამართლის საწინააღმდეგო ხასიათის პოლიტიკურ-სამხედრო მოვლენების მოჭარბებას განსაკუთრებით ევროპის რეგიონში.

ნაშრომის ფარგლებში შეფასდება, თუ რა ადგილი უჭირავს საერთაშორისო ურთიერთობების პრაქტიკაში თავდაცვითი სეცესიის, სამართლიანი ომის და სახელმწიფოდ აღიარების თეორიულ ჩარჩოს, ასევე არსებობს თუ არა შეთანხმებული პროცედურა, რომელიც ბოჭავს ყველა სახელმწიფოს და ამით საერთაშორისო სამართალს ქმედით ინსტრუმენტად აქცევს.

სტატიაში იქნება მსჯელობა მსოფლიო ძალთა პოლიტიკის თეორიაზე, რომლის მიხედვითაც მსოფლიოს წესრიგს განსაზღვრავს რამდენიმე სუპერძალა. საერთაშორისო სამართალი კი - მათ ეროვნულ ინტერესებს კი „უნდა მოერგოს“.

პირველ შემთხვევაში ტერიტორიაზე სუვერენიტეტი გულისხმობს ამ ტერიტორიის მართვასა და ორგანიზებაზე კომპეტენციას (dominium), რითაც თეორია გარკვეულწილად აღიარებს Eigentumstheorie (ტერიტორია, როგორც საკუთრების ობიექტი) მთავარ არგუმენტს.

მეორე მხრივ, ტერიტორია უნდა გავიგოთ როგორც მოქმედების არეალი, ანუ ის სივრცე, რომელშიც სახელმწიფოს იურისდიქცია ვრცელდება (imperium).

ვესტფალიის 1648 წლის ზავის დადებით, პრაქტიკულად საბოლოოდ დაინერგა მანამდე საუკუნეებით ადრე დაწყებული

პროცესი, რომელიც აღიარებდა სახელმწიფო-ცენტრულ საერთაშორისო წესრიგს, და სუვერენულ უფლებებს ანიჭებდა სახელმწიფოს [5].

საერთაშორისო სისტემის ტერიტორიულ მოწყობამდე დაყვანა განამტკიცა შემდგომმა შეთანხმებებმა (მიუნსტერის და ოსნაბრუკის შეთანხმებები), რამაც, ზოგის მტკიცებით, საერთაშორისო წესრიგი ტერიტორიული წესრიგის სინონიმად აქცია.

საზღვრების საკითხის მოწესრიგება საერთაშორისო თანამეგობრობის დღის წესრიგში არაერთხელ დამდგარა.

1919-1920 წლებში მოწვეული პარიზის სამშვიდობო კონფერენციის მიზანი იყო პირველი მსოფლიო ომის დიპლომატიურად გადაწყვეტა. დიდი იმპერიების დაშლის შედეგად, უნდა გადასინჯულიყო ევროპული საზღვრები. პარიზის სამშვიდობო კონფერენციაზე, სახელმწიფოებმა ერთხმად დაუჭირეს მხარი იმ იდეაფიქსს, რომლის მიხედვითაც ერთხელ დადგენილი საზღვრები აღარ უნდა გადასინჯულიყო [6].

თვითგამორკვევის უფლება მაქსიმალურად უნდა დავიწროებულიყო კოლონიურ მნიშვნელობამდე, ან საგამონაკლისო შემთხვევებზე, როდესაც ერი დისკრიმინირებულია მშობელი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე და ეზღუდება შიდა-თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაცია, რა დროსაც ეს ერი, რიგი კრიტერიუმების დაკმაყოფილებისას⁵, უფლებამოსილია გამოეყოს მშობელ სახელმწიფოს, თავის გადარჩენის მიზნით.

საზღვრების ურღვევობის პრინციპი [7], როგორც საერთაშორისო სამართლის ძირითადი პრინციპი გვხვდება ეუთოს 1975 წ. 1 აგვისტოს ჰელსინკის დასკვნით აქტში.

აღნიშნულის თანახმად, მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას არ დაარღვიონ ევროპული სახელმწიფოების საზღვრები და თავი შეიკავონ ძალის გამოყენებისა ან მუქარისგან. ცივი ომის დასასრულს მიღებული 1990 წლის პარიზის ქარტიის მიხედვით, მიუხედავად იმისა, რომ ევროპაში კონფლიქტების რაოდენობა საგრძნობლად შემცირდა, სახეზეა ახალი ტიპის უთანხმოებები, რაც სამოქალაქო საზოგადოების სტაბილურ ცხოვრებას უქმნის საფრთხეს.

„ჩვენ მზად ვართ მხარი დავუჭიროთ იმ დემოკრატიულ ინსტიტუტებს, რომელთა მუშაობაც მიმართულია სუვერენული თანასწორობის, მონაწილე სახელმწიფოების ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისკენ... ჩვენ ვმუშაობთ კონფლიქტის გადაჭრის მშვიდობიანი მეთოდების შემოღებისკენ, განსაკუთრებით მესამე პირის სავალდებულო ჩარევის/ინტერვენციის კუთხით... ჩვენ კიდევ ერთხელ ვგმობთ მუქარის ან ძალის გამოყენებას მესამე სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის ან/და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ, ვაღიარებთ მხარდაჭერას გაეროს წესდებით და ჰელსინკის საბოლოო აქტით განსაზღვრული ტერიტორიული საზღვრების ურღვევობის პრინციპისადმი და ვცნობთ, რომ აღნიშნულის საწინააღმდეგო ქმედება უტოლდება საერთაშორისო სამართლის დარღვევას“. ამით ევროპამ კიდევ ერთხელ გაამყარა საკუთარი პოზიცია საზღვრების ურღვევობის პრინციპის მიმართ. ქარტიის მონაწილე სახელმწიფოებს შორის იყვნენ აშშ, საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები, იუგოსლავია, და ყველა სხვა ევროპული სახელმწიფო.

⁵ მონტვეიდეოს კონვენციაში კოდიფიცირებულია სახელმწიფოებრიობის დეკლარაციული თეორია, როგორც საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნაწილი. აღნიშნული თეორიის მიხედვით, სუბიექტის სახელმწიფოებრიობა დამოუკიდებელია სხვა სახელმწიფოების მიერ მისი აღიარებისგან

თვითგამორკვევის უფლება

ერთა თვითგამორკვევის ცნებამ მსოფლიო ცნობადობა მოიპოვა პირველი ომის შემდგომ პერიოდში, დიდ სახელმწიფოებს შორის მოლაპარაკებების პერიოდში. ვუდრო ვილსონის მიერ ერთა თვითგამორკვევა იქცა სახელმძღვანელო პრინციპად, თუმცა პრობლემა მდგომარეობდა იმაში, რომ ცნების მნიშვნელობა დაზუსტებით განსაზღვრული ჯერ კიდევ არ იყო.

შედეგად, უილსონის სახელმწიფო მდივნის, რობერტ ლანზინგის მეთაურობით, კრიტიკოსთა ჯგუფმა მოითხოვა პასუხი კთხვებზე, როგორცაა - რომელ პოლიტიკურ ერთეულს აქვს თვითგამორკვევის უფლება, რომელი ერთეული არ სარგებლობს ასეთი უფლებით? უფლების რეალიზებისას, რა ზომის მიღება შეუძლია უფლებამოსილ ერთეულს? სეცესია? ომის დაწყება? ვილსონის 14 პუნქტში ასახული პოლიტიკური რიტორიკა, მართლაც, საჭიროებდა მეტ კონკრეტულებს - სწორედ ამ მიზნით დაიწყო ცნების ტრანსფორმაცია გაეროს წესდებაში, წესდებაში ერთა თვითგამორკვევის უფლება პირველივე მუხლში აისახა, რამაც ამ უფლებასა და ორგანიზაციის ძირითად მიზანს შორის კავშირი ცხადყო. საკითხავია, თუ რამდენად განსაზღვრა წესდებამ თვითგამორკვევის უფლება ხელშესახებ მოთხოვნად. ამბიციური იდეიდან საყოველთაოდ ცნობილ უფლებად თვითგამორკვევის ცნება იქცა ეკონომიკურ, სოციალურ, და კულტურულ უფლებათა შესახებ საერთაშორისო პაქტის მიღებით, რომლის პირველი მუხლი ცნობს ყველა ხალხის თვითგამორკვევის უფლებას, რომლის რეალიზებითაც მათ შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ საკუთარი პოლიტიკური სტატუსი და აირჩიონ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარების მათთვის სასურველი გზა.

აღსანიშნავია, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციათა დიპლომატების მიხედვით, თვითგამორკვევის უფლება არ გულისხმობს სეცესიის უფლების მინიჭებას ყველა შემთხვევაში. სეცესიის საყოველთაოდ დაშვება წინააღმდეგობაში მოვიდოდა სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპთან, რომელიც გაეროს ჩარჩოს ქვაკუთხედი წესდების მე-2 მუხლის მე-4 პუნქტის მიხედვით.

მიუხედავად ამისა, უსწორო იქნებოდა იმ დასკვნის გამოტანა, რომ საერთაშორისო სამართალი სეცესიას არაღიარებულად ცნობს.

მეტეც, სეცესიის მარეგულირებელი რეგულაციები საერთაშორისო სამართალში ფაქტობრივად არ გვხვდება⁶, სეცესიის მცდელობები კი, უპირველეს ყოვლისა, ფასდება ადგილობრივ კანონმდებლობასთან შესაბამისობაში. კონსენსუსი თვითგამორკვევის უფლებასთან მიმართებით, შემდეგნაირად შეიძლება შეჯამდეს - იმ ერთეულებისთვის, რომლებიც არ არიან კოლონიები და იმყოფებიან არსებული სახელმწიფოების საზღვრებში, თვითგამორკვევის უფლება გულისხმობს შიდა თვითგამორკვევას, უმცირესობათა უფლებების დაცვას არსებული სახელმწიფოს შიგნით.

რაც შეეხება გარე თვითგამორკვევის უფლებას, ცალმხრივი სეცესიის საკითხი შეიძლება დღის წესრიგში დადგეს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, და მაშინაც, ზედმიწევნით დადგენილი გარემოებების მიხედვით. სეცესიურ კონფლიქტებზე დაკვირვებით, მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ მხოლოდ 3 შემთხვევა (ბანგლადეში, ერიტრეა, ახლა უკვე კოსოვო) შეიძლება იქნეს

⁶ საერთაშორისო სამართლის „დუმისის“ შესახებ იხ., მაგალითად, პატრიკ დაილიე, ალენ პელე და ნუვენ კუოკ დინი, § 344-1 at 526 (LGDJ 7th ed 2002)

მიჩნეული სეცესიის წარმატებულ შემთხვევებად, რომელთა ცნობაც მოხდა საერთაშორისო თანამეგობრობის სახელმწიფოთა მნიშვნელოვანი ნაწილის მიერ. ამავე პერიოდში სახეზე იყო სეცესიის მიახლოებით 20 წარუ-

მეტბელი მცდელობა. საინტერესოა თამაშობს თუ არა როლს სამართლებრივი არგუმენტი სეცესიურ დავებში მონაწილე დიდ სახელმწიფოთა სტრატეგიის განსაზღვრაში.

უფლებამოსილება სეცესიაზე

განსხვავებით კონსენსუალური სეცესიისგან, როდესაც სეცესია სახელმწიფოს და სეპარატისტულ ჯგუფს შორის მიღწეული მოლაპარაკების შედეგა⁷, ცალმხრივი სეცესიის შემთხვევაში აუცილებელია გაიმიჯნოს როდის წარმოემოხა ჯგუფს „მორალური უფლება“ წამოიწყოს სეცესია. ასეთი უფლება წარმოშობს ასპირანტი სახელმწიფოს სეცესიის სრულფასოვან უფლებამოსილებას (claim right), რა შემთხვევაშიც, სახელმწიფო შეზღუდულია, ხელი შეუშალოს სეცესიის პროცესს.

არსებობს სეცესიის ორი ძირითადი თეორია - პირველი, რომელიც სეცესიას მხოლოდ თავდაცვითი უფლებად აღიარებს (სეცესია, თავდაცვითი უფლების თეორია) და მეორე, რომელიც მას პირველად, ანუ პირდაპირ რეალიზებად უფლებად ცნობს, რომლის გამოსაყენებლად საჭირო არაა ჯგუფის უსამართლოდ მოპყრობას ჰქონდეს ადგილი. თეორეტიკოსთა პირველი ჯგუფი სეცესიის უფლებას შინაარსობრივად უთანაბრებს რევოლუციის უფლებას, და განმარტავს, რომ ამ უფლების რეალიზების შემთხვევაში კონკრეტული სუბიექტი აუცილებლად ხელყოფს მშობელი სახელმწიფოს უფლებებს.

⁷ მაგ. კონსენსუალურ სეცესიას ადგილი ჰქონდა ნორვეგიის შვედეთისგან გამოყოფის შემთხვევაში 1905 წელს. კონსტიტუციურად სანქცირებული სეცესია მიიღწევა ან გამოყოფის პირდაპირ კონსტიტუციით გათვალისწინებული უფლების გამოყენებით, ან საკონსტიტუციო ცვლილების მეშვეობით.

ამგვარი განმარტების თანახმად, სეცესიას ჯგუფმა მხოლოდ ხანგრძლივად მიმდინარე უსამართლო ქმედებების გამო შეიძლება მიმართოს. აღნიშნული თეორია სეცესიას მიიჩნევს არა პირველად, არამედ მეორად, ნაწარმოებ უფლებად, რომელიც მხოლოდ სხვა უფრო ძირითადი უფლების დარღვევის შემთხვევაში წარმოიშვება.

რაც შეეხება უსამართლობათა ჩამონათვალს, რომლებიც სეცესიის წინაპირობად შეიძლება მივიჩნიოთ, ასეთებია, ადამიანის ძირითადი უფლებების მასშტაბური და მუდმივი დარღვევა, ტერიტორიის უსამართლოდ მითვისება (მაშინ, როცა სეცესია მხოლოდ ტერიტორიის უკან დაბრუნებას გულისხმობს, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა ბალტიისპირეთის სახელმწიფოების შემთხვევაში, რომლებიც გამოეყვნენ საბჭოთა კავშირს 1991 წელს), უმცირესობათა ჯგუფის წარუმატებელი ინტეგრაცია სახელმწიფოში, მათ შორის ავტონომიური რეჟიმის თაობაზე მოლაპარაკებების წარმოებაზე უარი, ასევე სახელმწიფოს მხრიდან ავტონომიის შიდასახელმწიფოებრივი შეთანხმებების მნიშვნელოვანი დარღვევა ან ცალმხრივად გაუქმება (როგორც ამას ჰქონდა ადგილი მილოსევიჩის რეჟიმის მიერ კოსოვოს ავტონომიური რესპუბლიკის მიმართ 1989 წელს) [8].

სეცესიას პირველად უფლებად მიიჩნევს თეორეტიკოსთა მეორე ჯგუფი (სეცესია, პირველადი უფლების თეორია), რომელთა მტკიცებით, ერს შეუძლია თვითგა-

მორკვევის უფლების ამ გზას მიმართოს მაშინაც, როცა მის მიმართ არ ჩატარებულა არანაირი უსამართლობა.

აღნიშნული თეორიის მიმდევართა აზრით, ორად იყოფა კითხვაზე, თუ რომელ სუბიექტს გააჩნია სეცესიის თანდაყოლილი უფლება.

ასკრიპტივისტთა მოსაზრებით, თუკი სეცესიის მსურველი ჯგუფი აკმაყოფილებს ერის ცნებას, და ისინი განსხვავდებიან მშობელ სახელმწიფოში მცხოვრები დანარჩენი მოსახლეობისგან, მათ შეუძლიათ ცალკე სახელმწიფოს ჩამოყალიბება. პლებისციტური თეორიის მხარდამჭერთა აზრით, სეცესია შეუძლია ხალხთა ყველა იმ დაჯგუფებას, რომელსაც ეს სურს, და არაა აუცილებელი მათი ერთგვაროვანი ნიშნით იდენტიფიცირება - მთავარია მათ უმრავლესობას ჰქონდეს მიზანი, და საკმარისი რესურსი იმისთვის, რომ იფუნქციონირონ როგორც დამოუკიდებელმა სახელმწიფომ.

ზემოხსენებულ თეორიებს შორის კონკურენციასთან ერთად, მეტად სავალალოდ შეიძლება მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ სეცესიის არც ერთ თეორეტიკოსს არ უცდია სეცესიის ესა თუ ის თეორია სამართლიანი ომის თეორიასთან კავშირში განეხილა.

ახალი სახელმწიფოს აღიარება - განვითარებული პრაქტიკა

კოსოვოს შემთხვევა საინტერესოა იმ მხრივ, რომ პირველად დაიშვა ახალი სახელმწიფოს წარმოქმნა პოლიტიკურ რუკაზე კოლონიური კონტექსტის მიღმა, მშობელი სახელმწიფოს თანხმობის გარეშე, გაეროს უშიშროების საბჭოს მონაწილეობის გარეშე [9].

აღსანიშნავია, რომ დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე, 2008 წლის 17 თებერვლამდე, საერთაშორისო საზოგადოებამ მრავალი მცდელობის მიუხედავად, ვერ მიაღწია კონსენსუსს კოსოვოს მომავალი სტატუსის გან-

როგორც წესი, როდესაც ერთი ჯგუფი მიმართავს თვითგამორკვევის უფლებას სეცესიის გზით, ხოლო მშობელი სახელმწიფო ამაზე უარს აცხადებს, ერთი ან ორივე მხარე მიმართავს ძალისმიერ მეთოდს.

ლოგიკურიცაა, რომ მხოლოდ იმის დადგენა, რომ ჯგუფს აქვს სეცესიის უფლება, არ გულისხმობს, რომ გამართლებულია ძალის გამოყენება დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის მიზნისათვის (ანუ, X-ზე უფლების ქონა არ ნიშნავს X-ის მოსაპოვებლად ძალის გამოყენების გამართლებას).

გაბატონებული მოსაზრებით, ძალის გამოყენება დასაშვებია, თუ მისი მიზანია აღკვეთოს სერიოზული ხასიათის უსამართლობები, და, რა თქმა უნდა, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს პროპორციულობის პრინციპს.

მაშასადამე, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად სეცესიის მსურველ ჯგუფს მაშინ შეუძლია მიმართოს ძალას, თუკი აქვს ამის გამართლებული მიზეზი (Just Cause theory). ეს მოსაზრება, როგორც ჩანს, ასეთ მიზეზად არ მიიჩნევს ჯგუფის უმრავლესობის სურვილს, შექმნან დამოუკიდებელი სახელმწიფო (როგორც ამას განმარტავს მაგ. პლებისციტური თეორია).

საზღვრის თაობაზე. თუმცა, კოსოვოს ხელისუფლებამ, ყოველგვარი დიდი სირთულის გარეშე, დასავლური სახელმწიფოების მხარდაჭერით, გამონახა ალტერნატიული გზა დამოუკიდებლობის ლეგიტიმაციის მოსაპოვებლად - სეცესიის აქტის ცალმხრივად გამოცხადება.

საინტერესოა კონსტიტუციურ თეორიასა და დეკლარაციულ თეორიას შორის კონკურენცია სეცესიის ზემოაღნიშნული აქტის შემდგომ. დეკლარაციულ თეორიას საკუთარი პოლიტიკური ამბიციების ლეგიტიმა-

ციის მიზნით ძირითადად მიმართავენ სუბიექტები, რომლებიც აკონტროლებენ განსაზღვრულ ტერიტორიას, თუმცა მათი სახელმწიფოებრიობა აღიარებულია მხოლოდ რამდენიმე სახელმწიფოს მიერ.

დეკლარაციული თეორია უპირატესობას ანიჭებს ახალი პოლიტიკური სუბიექტის ფაქტობრივ მდგომარეობას სხვა სახელმწიფოების სუბიექტურ შეხედულებებთან შედარებით, რაც ახალი პოლიტიკური ერთეულის ბედს მთლიანად სხვა სახელმწიფოებზე დამოკიდებულს გახდიდა.

მიუხედავად ამისა, გვხვდება მაგალითები ამ თეორიის მიღმა - როდესაც სახელმწიფოთა მხრიდან ახალი ერთეულის აღიარებლობას მოჰყვა სახელმწიფო სტატუსის დაკარგვა. სწორედ ასეთი შემთხვევაა როდუზიის აპარტიდული სახელმწიფო, რომელმაც დამოუკიდებლობა ცალმხრივად 1965 წელს გამოაცხადა. საპასუხოდ, გაეროს უშიშროების საბჭომ წევრ სახელმწიფოებს 216-ე რეზოლუციით მოუწოდა არ ეღიარებინათ „უმცირესობათა არალეგალური რასისტული რეჟიმი“. საბჭოს ამ პოზიციას საერთაშორისო თანამეგობრობის ყველა წევრმა დაუჭირა მხარი, რის შედეგადაც როდუზიის სახელმწიფომ დაკარგა შესაძლებლობა ეარსება როგორც სახელმწიფოს (მიუხედავად იმისა, რომ როდუზია აკმაყოფილებდა სახელმწიფოებრიობის ყველა დანარჩენ წინაპირობას).

ამის საპირისპიროდ, კონსტიტუციური თეორიის თანახმად, თუ საერთაშორისო სამართლის რეჟიმში სახელმწიფოები საკუთარი თანხმობის შედეგად ექცევიან, მათი თანხმობაა საჭირო იმისთვისაც, რომ ახალი სახელმწიფო დაექვემდებაროს და გახდეს საერთაშორისო სამართლის სუბიექტი.

თუმცა აქ თავს იყრის სხვა პრობლემატური საკითხები, მაგ. თუ აღიარებაა საჭირო, რამდენმა სახელმწიფომ უნდა აღიაროს ერთეული, რომ მას მიენიჭოს სახელმწიფოს სტატუსი? როგორ ავირიდოთ თავი-

დან ისეთი შემთხვევები, როცა სახელმწიფო აკმაყოფილებს ყველა წინაპირობას, სხვა სახელმწიფოები კი იქცევიან საკუთარი პოლიტიკური ინტერესების შესაბამისად და არ აღიარებენ მას? [10] ნაშრომის მიზნებისთვის ამ სამართლებრივი დებატების შემდგომი განხილვა არ იქნება მიზანშეწონილი, იქიდან გამომდინარე, რომ არსებობს შემდეგნაირი რეალობა: კოსოვო აღიარებულია 111 წევრი სახელმწიფოს მიერ, იგი არის საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის წევრი. ამ მხრივ, კოსოვო შეიძლება ითქვას, რომ აკმაყოფილებს მონტევიდეოს კონვენციის პირველი მუხლით განსაზღვრულ მე-4 წინაპირობას - სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს უნარი დაამყაროს ურთიერთობა სხვა სახელმწიფოებთან (და გამოვიდეს საერთაშორისო ასპარეზზე).

გარდა ამისა, საერთაშორისო სამართალი მიჯნავს ორ პოზიციას ახალი სახელმწიფოს ცნობასთან დაკავშირებით - სეცესიის ლეგალურობის აღიარება (რაზეც, როგორც ვახსენეთ, საერთაშორისო სამართალში რეგულაციები თითქმის არ გვხვდება, მხოლოდ არსებობს დათქმა, რომ სეცესია არ არის უფლება), და სეცესიის, როგორც განხორციელებული აქტის ცნობის კანონიერება. ზოგადი მიდგომით, სეცესიის დეკლარაციული თეორიიდან გამომდინარე, აღიარება არ წარმოადგენს სახელმწიფოებრიობის მოპოვების „აუცილებელ წინაპირობას“ [11].

ამავდროულად, არც ერთ სახელმწიფოს არ გააჩნია ვალდებულება, ცნოს სახელმწიფოებრიობის მამიებელი ერთეული სახელმწიფოდ. სახელმწიფოებს შეუძლიათ ახალი სახელმწიფოს არ ცნობის არგუმენტად დაასახელონ საერთაშორისო სამართლის დარღვევა. პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ სახელმწიფოები სარგებლობენ ფართო ავტონომიით, აღიარონ თუ არა ასპირანტი ერთეული სახელმწიფოდ.

საინტერესოა, რომ აშშ და ევროკავშირის მხრიდან სამართლებრივ ჭრილში პო-

ზიციების დაფიქსირებას ადგილი არ ჰქონია.

მართალია, აშშ-ს აღნიშნა, რომ კოსოვოში მიმდინარე ეთნიკური წმენდა, ერთერთი სწორედ ის მოვლენაა, რაც კოსოვოს შემთხვევას უნიკალურად აქცევს, თუმცა აშშ-ს მხრიდან არ ჰქონია ადგილი მტკიცებას იმაზე, რომ სეცესია კანონიერია, თუკი მას წინ უძღვის ადამიანის უფლებათა სერიოზული დარღვევები. საინტერესოა, თუ რატომ არ ჩაერთო სამართლებრივ დისკუსიაში დასავლური სახელმწიფოები? ერთერთი სავარაუდო ახსნა შეიძლება იყოს ბუშის ადმინისტრაციის ზოგადი გულგრილი დამოკიდებულება საერთაშორისო სამართლისადმი, და არ სურდა მისთვის მნიშვნელოვანი დატვირთვა მიეცა ამერიკის საგარეო ურთიერთობების პოლიტიკაში.

თუმცა გაუგებარია ევროკავშირის მხრიდანაც აღნიშნულთან მიმართებით თავის შეკავება. ერთერთი ფაქტორი როგორც აშშ-ს, ისე ევროკავშირისთვის შესაძლოა ყოფილიყო სეპარატისტული ძალების წახალისებისგან თავის შეკავება ისეთ ქვეყნებში როგორცაა აზერბაიჯანი, საქართველო, რუმინეთი, ესპანეთი, სადაც ასევე აქტუალური იყო ეთნიკურ-სეპარატისტული კონფლიქტების ფარგლებში დაყენებული პოლიტიკური ამბიციები. აშშ-სა და ევროკავშირის მიერ სეცესიის სამართლებრივ დასაბუთებაზე მსჯელობაც კი, ამ ჯგუფების მიერ, შეიძლება მიჩნეულიყო სეცესიონისტური კონფლიქტების მხარდაჭერად, რაც კატალიზატორის ფუნქციას შეასრულებდა [12].

მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლოს საკონსულტაციო დასკვნა და „კოსოვოს ეფექტი“

რაც შეეხება, „დამოუკიდებლად“ გამოცხადებული კოსოვოს სახელმწიფო სტატუსის შემდგომ ანალიზს, აღსანიშნავია სერბეთის მცდელობა მართლმსაჯულების საერთო სასამართლოსადმი რეფერირებით შეფასებულიყო საკითხი საკუთარი ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევად, და კოსოვოს ცალმხრივად აღიარებული სახელმწიფოებრიობის საწინააღმდეგოდ. სერბეთის მოთხოვნა მართლმსაჯულების საერთო სასამართლოს მიმართ, შეეფასებინა კოსოვოს მიერ დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადების შესაბამისობა საერთაშორისო სამართალთან, იმაზე უფრო ვიწროდ განიმარტა, ვიდრე ამას საერთაშორისო თანამეგობრობა ელოდა [13].

2010 წლის 22 ივლისის საკონსულტაციო დასკვნის საფუძველზე, სასამართლომ განმარტა, რომ ზოგადი საერთაშორისო სა-

მართალი არ შეიცავს დამოუკიდებლობის გამოცხადების რაიმე სახის აკრძალვას, და აქედან გამომდინარე 2008 წლის 17 თებერვლის ღონისძიებები წინააღმდეგობაში არ მოდის ზოგად საერთაშორისო სამართალთან. ამით სასამართლომ დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადება კოსოვოს მიერ არ ცნო არასამართლებრივად, თუმცა დასკვნა არც სამართლებრივი ლეგიტიმაციის მინიჭების სასარგებლოდ არ უნდა განვმარტოთ - სასამართლომ მხოლოდ იმაზე მიუთითა, რომ ამ საკითხს საერთაშორისო სამართალი არ აწესრიგებს⁸.

მეტიც, მართლმსაჯულების სასამართლო აღნიშნავს, რომ გენერალური ასამბლეა არ ითხოვს იმის შეფასებას, მოიპოვა თუ არა

⁸ ხალხის თვითგამორკვევის პრინციპისა და სახელმწიფოებრიობის კონცეფციის ურთიერთდამოკიდებულების საკითხებისათვის

კოსოვომ სახელმწიფო სტატუსი. შეკითხვა არ ითხოვდა სასამართლოს მხრიდან არც სხვა სახელმწიფოების მხრიდან კოსოვოს დამოუკიდებლად ცნობის სამართლებრივი მნიშვნელობის შეფასებას [14].

შესაბამისად სასამართლო შემოიფარგლა შეკითხვის ვიწრო განმარტებით. მიუხედავად აღნიშნული საკითხის სამართლებრივი ბუნდოვანებისა, კოსოვოს დამოუკიდებლად გამოცხადებამ და სახელმწიფოდ ცნობამ დიდი გავლენა იქონია პოლიტიკურ ვითარებაზე ქვეყნებში სადაც მიმდინარეობს სეცესიონისტური კონფლიქტები. კოსოვოს შემთხვევა, შესაბამისად, იქცა საერთაშორისო დიპლომატიაში ფართოდ გამოყენებულ არგუმენტად [15].

აღსანიშნავია, რომ რუსული პოლიტიკური ელიტისთვის მოულოდნელი იყო კოსოვოს მიმართ მხარდაჭერის ასეთი მაღალი ხარისხით გამოხატვა დასავლური ქვეყნების მხრიდან. რუსეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრის, ევგენი პრიმაკოვის განცხადებით, ცალმხრივი გადაწყვეტილება შეიარაღებული პრევენციის სასარგებლოდ მიუთითებდა გაეროს, როგორც კონფლიქტის მართვის აპარატის, ჩანაცვლების ტენდენციაზე. პრიმაკოვის მტკიცებით, ძალის გამოყენება მისაღებია მხოლოდ გაეროს წევრი სახელმწიფოსკენ მიმართული მიზანმიმართული აგრესიის შემთხვევაში (კოსოვო არ იყო გაეროს წევრი ქვეყანა).

შესაბამისად, ნატომ არა მხოლოდ შეგნებულად დაარღვია გაეროს მიერ მიღებული პროცედურები და თანამედროვე საერთაშორისო კანონმდებლობა (განსაკუთრებით ჰელსინკის 1975 წლის დასკვნითი აქტი) არამედ, შექმნა იმის შთაბეჭდილება, რომ კოსოვო მართლაც სუვერენული სახელმწიფო იყო [16].

კოსოვოს დამოუკიდებლობის ცალმხრივად გამოცხადებას გაეროს მხრიდან არც სანქცირება არ მოჰყოლია.

აღსანიშნავია, რომ აფხაზეთის და სამხრეთ ოსეთის მიერ მართლმსაჯულების საერთო სასამართლოს საკონსულტაციო დასკვნა საკუთარი სახელმწიფოებრიობის სასარგებლოდ იქნა განმარტებული, რაც თანამედროვე თვითნებურად მიმდინარე მოვლენების ფონზე, ბევრს არაფერს ცვლის. ერი სახელმწიფოები მოქცეულნი არიან „ომში ყველას წინააღმდეგ“ (თომას ჰობსი), რომელშიც მოვლენები ვითარდება დიდ სახელმწიფოთა ინტერესების შესაბამისად. საკითხის ამგვარ შეფასებას იზიარებენ თანამედროვე მკვლევარებიც, ასე მაგალითად ჰალბახის⁹ მოსაზრებით, „საერთაშორისო სამართალი საკითხისადმი ინდიფერენტულია. საერთაშორისო სამართალი არ უჭერს მხარს სეცესიას, თუმცა არც მისი წინააღმდეგია. საბოლოოდ, ყველაფერს პოლიტიკა წყვეტს“.

მართლაც, რუსეთის მიერ კოსოვოს შემთხვევა დანერგილ იქნა პრეცედენტად, რომელიც რამდენიმე თვეშივე „მოარგო“ საქართველოს ორ რეგიონს აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთს. რუსეთი აიგივებს რუსეთის ინტერვენციას კავკასიაში, დასავლეთის მხრიდან ბალკანეთში ინტერვენციასთან. ამ ორ შემთხვევას შორის პოლიტიკურ-ისტორიულ განსხვავებებთან ერთად, რიგ მკვლევართა აზრით, არსებობს ჩარევის მოტივაციას შორის მცირე სხვაობები, კერძოდ, დასავლეთის ძირითად ინტერესს ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე წარმოადგენს რეგიონის სტაბილიზაცია, რომ მათ, რაც შეიძლება სწრაფად, თავი დააღწიონ რეგიონს. რუსეთს ჩართულობას კი სხვაგვარი დატვირთვა შეიძლება ჰქონდეს - რუსეთის მიზანია რეგიონში „სტაბილური არეულობის“ (stable instability) შენარჩუნება, რათა უფრო მარტივი იყოს საქართველოზე ზეწოლის განხორ-

⁹ უვე ჰალბახი -კავკასიის ექსპერტი, გერმანული ინსტიტუტი საერთაშორისო და უსაფრთხოების საკითხებზე

ციელება, იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველო მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ტრანს-ევრაზიულ ვაჭრობაში. ამასთან, გარდა რეგიონის „მშვიდობისმყოფელის“ სტატუსისა, რუსეთს მართლა გააჩნია უსაფრთხოების ინტერესები კავკასიაში. კერძოდ,

რუსეთის 7 მხარე მდებარეობს სწორედ კავკასიაში, შესაბამისად სამხრეთ კავკასიაში არეულობას პირდაპირი გავლენა ექნებოდა რუსეთის სახელმწიფო უსაფრთხოებაზე [17].

დიდი ძალების პოლიტიკა (Politics of Great Powers)

თუ რატომ შეიძლება მესამე სახელმწიფომ აღიაროს ახალი სახელმწიფოს სუვერენიტეტი, ეფუძნება რამდენიმე სისტემურ ფაქტორს, განსაკუთრებით კი, ნორმატიულ ინსტიტუციებს და დიდი ძალების ინტერესებს¹⁰ (Coggins 2014)

აღიარების სამართლებრივი და ნორმატიული თეორიები იძლევა მნიშვნელოვან კრიტერიუმებს თუ რა შემთხვევაში უნდა მოყვეს სახელმწიფოს მხრიდან ახალი სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის აღიარებას. თუმცა, ისინი ვერ ხსნიან მიკროდინამიკასა და აღიარების რეალურ პროცესებს იმის თაობაზე, თუ როგორ და რატომ აღიარებენ სახელმწიფოები სხვა (ახალ თუ ახალბედა) სახელმწიფოებს. დებატების უმეტესობა შორდება აღიარების თეორიებს და ყურადღებას ამახვილებს სისტემურ ფაქტორებზე, რომლებიც აღმოცენდა თანამედროვე გლობალური წესრიგის პირობებში, და წინააღმდეგობაში მოდის საერთაშორისო სამართალთან, ნორმებსა და ინსტიტუტებთან. ასე მაგალითად კოგინსი იძლევა რეალისტურ პასუხს კითხვაზე, თუ რატომ აღიარებენ სახელმწიფოები ახალბედა სახელმწიფოს დამოუკიდებლობას რიგ შემთხვევაში, და რა-

ტომ იკავებენ თავს სხვა შემთხვევებში. სტატისტიკური ანალიზის გამოყენებით, კოგინსი აღმოაჩენს, რომ გარე ფაქტორებს, კერძოდ დიდი ძალების პოლიტიკას (Politics of Great Powers [18]) შეუძლია უკეთ ახსნას აღნიშნული, ვიდრე ნებისმიერ თეორიულ მიდგომას [19].

საერთაშორისო თანამეგობრობა კოსოვოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების მეორე დღიდან მხარს უჭერს მის სუვერენიტეტს, აღიარებს რა იმ „ფაქტორთა არასტანდარტულ კომბინაციას, რასაც ადგილი ჰქონდა კოსოვოს შემთხვევაში, მათ შრის იუგოსლავიის დაშლის კონტექსტი, ეთნიკური წმენდის ისტორია, მშვიდობიან მოქალაქეთა წინააღმდეგ დანაშაულები, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გაეროს ადმინისტრირების ქვეშ არსებობა“¹¹.

კოსოვოს დამოუკიდებლობა შედეგია კოსოვოს შემთხვევის ინდივიდუალურობის, რაც გამორიცხავს მის პრეცედენტულ მოქმედებას სხვა შემთხვევებზე, და მას sui generis შემთხვევად აქცევს [15].

კოსოვოს შემთხვევის განსაკუთრებული მახასიათებელია ის, რომ მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე წარმოიქმნა ახალი სახელმწიფო გაეროს მიერ ამ საკითხზე მსჯელობის მიღმა. მნიშვნელოვანია, პასუხი გაეცეს კითხვას, იღებს თუ არა საერთაშორისო საზოგადოება პასუხისმგებლობას იმასთან დაკავშირებით, რომ პოლიტიკური რუკა არ უნდა

¹⁰ დიდ ძალებში (Great Powers) მოიაზრებიან მსოფლიოს ისეთი სახელმწიფოები, რომელთა გადაწყვეტილებებსაც გავლენა აქვს გლობალურ პოლიტიკაზე. ეს ცნება უმეტესწილად გვხვდება რეალიზმის თეორეტიკოსებთან. რეალიზმისა და ძალაუფლების პოლიტიკის ზოგადი განხილვისთვის იხ. ჯონ ჯ. მირშაიმერი, „დიდი ძალების პოლიტიკის ტრაგედია“, კენეტ ზ. უოლცი, „საერთაშორისო პოლიტიკის თეორია“

¹¹ აშშ-ს სახელმწიფო მდივანი კონდოლიზა რაისი, 2008.

შეიცვალოს, თუკი ამაზე არ არსებობს უშიშროების საბჭოს ყველა წევრის თანხმობა, როგორც ამას ითვალისწინებს გაეროს რეზოლუცია. ამავდროულად, უნდა შეფასდეს უშიშროების საბჭოს ქმედითობა მას შემდეგ, რაც კონსენსუსის ვერ მიღწევის გამო, საბჭო ფაქტობრივად „თამაშს გარეთ დარჩა“ და მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენა მისი მონაწილეობის გარეშე დადგა. მნიშვნელოვანია ასევე პასუხი გაეცეს შემდეგ კითხვას – რატომ კოსოვო, და უარი ბალკანეთის რეგიონში სეცესიის მსურველ სხვა ერებს? რა მოტივაციით იქნა მიღებული განსხვავებული გადაწყვეტილება რესპუბლიკა სერბს კას, ვოივოდინას შემთხვევებში?

აღსანიშნავია, რომ დასავლურმა სახელმწიფოებმა აპტისაარის გეგმით გაამართლეს სტატუს კვოს შენარჩუნების შეუძლებლობა კოსოვოსა და სერბეთს შორის. სტატუს კვო - ეს ის სტატუსია, რაც საერთაშორისო ურთიერთობებში ყველაზე დიდი პოპულარობით სარგებლობს, ვინაიდან პოლიტიკური ამბიციის მქონე ერთეული ფაქტობრივად აგრძელებს არსებობას მისთვის სასურველი რეჟიმის ქვეშ, ძირითადი სახელმწიფო კი თავს არიდებს შეიარაღებულ კონფლიქტს, შიდა არეულობებს და საერთაშორისო ყურადღების ეპიცენტრში აღმოჩენას. იქიდან გამომდინარე, რომ კოსოვოს არეულობა საერთაშორისო საზოგადოებისთვის 1998 წლისთვის დასავლური მედიის მეოხებით საყოველთაოდ ცნობილ მოვლენად იქცა, კოსოვოს ტერიტორიაზე განვითარებულმა მოვლენებმა, მათ შორის ადამიანი უფლებების მასობრივმა დარღვევამ შეიძინა საერთაშორისო ხასიათი, და გასცდა სერბეთის შიდა რეგულირების სფეროს, საერთაშორისო საზოგადოების დაცვის პასუხისმგებლობიდან გამომდინარე - ამ ცნების ქვეშ მოიაზრება საერთაშორისო თანამეგობრობის წევრთა ვალდებულება, თავიდან აიცილონ ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული ისეთი დანაშაულები, როგორცაა ეთნიკუ-

რი წმენდა, გენოციდი, და ა.შ. სიტუაცია იმგვარად დაიძაბა, რომ დასავლეთის თქმით „შეუძლებელია რაიმე კომპრომისის მიღწევა სერბეთსა და კოსოვოს შორის“, ერთადერთ გამოსავლად აშშ-მ და ევროკავშირმა დატოვა კოსოვოს სერბეთისგან ჩამოცილება და შემდგომ, ირიბად, კოსოვოსთვის დამოუკიდებლობის გამოცხადებისკენ მოწოდება.

აშკარაა, რომ რა შედეგიც დადგა კოსოვოს შემთხვევაში, არ დამდგარა სხვა მსგავსი ეთნიკურ-სეპარატისტული კონფლიქტების შემთხვევაში, რასაც თავისი ახსნა აქვს - კოსოვო მსოფლიო ძალათა პოლიტიკის ინტერესის სფეროდ იქცა, და მისი დამოუკიდებლობის აღიარებით, დასავლეთმა „გახსნა“ საერთაშორისო ურთიერთობების ახალი ეტაპი, რომელშიც საჭირო არ არის კონსენსუსი, „უძლურ“ ორგანოდ იქცა უშიშროების საბჭო, მედიაციისა და კონფლიქტის გადაწყვეტის ფუნქციას ვერ ასრულებს მართლმსაჯულების საერთო სასამართლო, - სწორედ ამ პირობების კუმულატიურად დადგომამ ჩამოაყალიბა ერთგვარი „დაუსჯელობის განცდა“ რუსეთში, რამაც განაპირობა დღევანდელი რეალობა - გაყინული კონფლიქტი აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში, ყირიმის ანექსია, და უკრაინაში მიმდინარე ომი).

დღევანდელი მდგომარეობით, საერთაშორისო სამართალი ვიწროდ განმარტავს იმ გარემოებებს, რა შემთხვევაშიც ჯგუფს შეუძლია ისარგებლოს გარე თვითგამორკვევის საერთაშორისო სამართლებრივი უფლებებით, კერძოდ, როდესაც ჯგუფი ექვემდებარება კოლონიალისტურ წყობას, ან არის უცხოური სუბიექტის მიერ უკანონო ოკუპაციის მსხვერპლი, ან ექვემდებარება აპარტეიდის მსგავს რეჟიმს.

კოსოვოს შემთხვევამ აშკარად გახადა იმ თეორიული ჩარჩოს არაეფექტურობა, რომლის ფარგლებშიც სასურველია წინასწარპროგნოზირებადი იყოს სახელმწიფოს თუ თვითგამორკვევის მსურველ სახელმწი-

ფოს შემდგომი ნაბიჯები საკუთარი პოლიტიკური ინტერესების განსახორციელებლად. ცალსახად უარყოფითად შეიძლება შეფასდეს ის ფაქტი, რომ სეცესიის თეორიები არ განასხვავებენ სეცესიის უფლების ქონას და უფლების განსახორციელებლად ძალის გამოყენების უფლებას. დისკუსიის მიღმა დარჩენილი ასევე ის, თუ როდის შეუძლია მშობელ სახელმწიფოს გამოიყენოს ძალა სეცესიისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად, თუ სეპარატისტებს არ აქვთ გამოყოფის მორალური უფლება.

სასურველია, საერთაშორისო სამართალმა აღიაროს და პროცედურა შეიმუშავოს ერისთვის/ჯგუფისთვის გარკვეულ პირობებში სახელმწიფო წარმოქმნის უფლების მინიჭების საკითხზე. მეორე მხრივ, საერთაშორისო სამართალმა უნდა გამიჯნოს 1) ის წინაპირობები, რა შემთხვევაშიც ჯგუფს მიენიჭება უფლება წინ აღუდგეს მშობელი სახელმწიფოს იურისდიქციას ტერიტორიის განსაზღვრულ ნაწილზე, და თავად დაამყაროს კონტროლი, 2) ყველა წინაპირობა რა შემთხვევაშიც საერთაშორისო სამართალი ცნობს გამოყოფილ ერთეულს როგორც ლეგიტიმურ სახელმწიფოს, თავისი უფლებებით, პრივილეგიებითა და ვალდებულებებით [20].

მაგალითად: იმ შემთხვევაში, თუ ჯგუფის წინააღმდეგ ადგილი ჰქონდა ადამიანის ძირითადი უფლებების მასშტაბურ და განგრძობად დარღვევას, და ვაღიარებთ, რომ აქედან გამომდინარე ჯგუფს აქვს უფლება დააარსოს საკუთარი სახელმწიფო (თავდაცვითი სეცესია), იმისათვის, რომ სახელმწიფო იყოს ლეგიტიმური, აუცილებელია მან უზრუნველყოს ყველა ზომა იმისათვის, რომ დაიცვას უმცირესობათა უფლებები ამ ტერიტორიაზე. ამ მხრივ, გავმიჯნავთ კიდევ ორ ცნებას - *ჯგუფის უფლება სეცესიაზე*, და *ჯგუფის უფლება, ლეგიტიმურ სახელმწიფოდ ცნობაზე*.

15 წლის შემდეგ კოსოვოს დამოუკიდებლობიდან, ვრწმუნდებით, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარებას უკვალოდ არ ჩაუვლია. მკვლევართა დიდი ნაწილი მიიჩნევს, რომ რუსეთის საგარეო და თავდაცვის პოლიტიკა სწორედ კოსოვოს სახელმწიფოდ წარმოქმნის (2008 წლის 17 თებერვალი) შემდეგ განმტკიცდა და მოიცვა ხალხის გათავისუფლების იდეის ქვეშ შეიარაღებული ძალების გამოყენება სხვა სახელმწიფოს საზღვრებზე (საქართველო, ავვისტოს ომი), ამასთან შეითავსა რუსულენოვანი მოსახლეობის დაცვის პასუხისმგებლობა რუსეთის საზღვრებს გარეთ (უკრაინა, ყირიმის ანექსია).

დღესდღეობით მიმდინარე უკრაინის ომი ასევე მიმდინარეობს იმ დასაბუთებით კრემლის მხრიდან, რომ უკრაინის აგრესორული რეჟიმის მიმართ, რომელსაც აიარაღებს დასავლეთი, დახმარებას საჭიროებენ ლუგანსკისა და დონეცკის სეპარატისტული რეგიონები. ფაქტობრივად ყოველდღიურად ირღვევა 1994 წლის ბუდაპეშტის მემორანდუმი, რომლის თანახმადაც უკრაინის სუვერენიტეტის გარანტები¹², უნდა ყოფილიყვნენ ბირთვული სახელმწიფოები აშშ, გაერთიანებული სამეფო და რუსეთი. მრავალი სხვა ეთნიკური ჯგუფი მიუთითებს კოსოვოს შემთხვევაზე, როგორც პრეცედენტზე, რაც მათ შემთხვევაზეც უნდა გავრცელდეს. მკვლევართა დიდი ნაწილი დასავლეთს ადანაშაულებს კოსოვოს საკითხის ამგვარი გადაწყვეტის ეფექტის განუსაზღვრელობაში, და მიიჩნევს, რომ კოსოვოს დამოუკიდებლობა არა მარტო პრეცედენტული იქნება იდენტურ შემთხვევებში, არამედ პოლიტიკურ იარაღად იქცეოდა რუსეთისთვის - რაც, როგორც საერთაშორისო მოვლენები ამას ცხადყოფენ - ასეც მოხდა.

¹² 1994 წლის 5 დეკემბერს ეუთოს კონფერენციაზე გაფორმებული მემორანდუმი, რომლის მიხედვით უკრაინამ უარი თქვა ბირთვულ იარაღის ფლობაზე.

THE INTERNATIONAL COMMUNITY'S POLICY
ON TERRITORIAL SOVEREIGNTY ISSUES ON THE EXAMPLE OF KOSOVO

Summary

Territorial sovereignty is a cornerstone of the modern international legal order, as defined by Article 2(1) of the United Nations Charter. States, by virtue of a number of international agreements, have taken responsibility not to violate the borders of a sovereign country, unless there is an exceptional case. According to researchers-theoreticians, one such exception is defensive secession, which has no binding force in international law, moreover, the question is whether the right to self-determination is interpreted so broadly that it includes the content of unilateral secession. On the issue of external self-determination, the first association in the field of international relations is established in Kosovo, which has been growing modern world political interests for decades. "The precedent of Kosovo ... has become a kind of unique model in this or that territory ... to justify the "legitimate" existence of proxy regimes". With the support of the West, the status was decided in favor of Kosovo, even though Kosovo is still not a member state of the United Nations. This indicates the inferiority of Kosovo's independence, the instability of the legal framework. The article presents the need to introduce a specific procedure, according to which the discussion of secessionist conflicts will be assigned to a specific body, which would assess the resources of a nation seeking independence and objectively resolve the issue in favor of their identity or by offering internal self-determination.

Key words: the right to self-determination of the nation-state, constitutional and declaratory theories of secession, just war theory, great power politics, the role of the international community in the Kosovo conflict, state recognition

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Alexander Düben Björn, „There is no Ukraine“ Fact-checking the Kremlin’s Version of Ukrainian History“, *London School of Economics and Political Science*, 1 ივლისი, 2020
<https://blogs.lse.ac.uk/lseih/2020/07/01/there-is-no-ukraine-fact-checking-the-kremlins-version-of-ukrainian-history/>
2. Marco Longobardo, *The Rhetoric of ‘Denazification’ of Ukraine from the Perspective of the Law of Occupation* (EJIL:Talk!, 2022)., ხელმისაწვდ. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4094117>
3. ბირკაძე ხ., *ძალის გამოყენების სამართლებრივი ასპექტები საერთაშორისო სამართალში*. 2011
4. Korowicz, Marek St.. *The Dominant Theory of Sovereignty*. In: Introduction to International Law. Springer, Dordrecht. 1959
5. Keating Michael, McGarry John. *Minority Nationalism and the Changing International Order*, Oxford University Press, 2001

6. პარიზის ქარტია ახალი ევროპისთვის (Charter of Paris for a New Europe), 1990. https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en
7. ჰელსინკის დასკვნითი აქტი, ეუთო, 1975. <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>
8. Buchanan, Alan. *Secession*, Stanford Encyclopedia of Philosophy. The Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2003. <https://plato.stanford.edu/entries/secession/>
9. სამხარაძე ნ., „Recognition of States in International Law and Practice“, *ახალგაზრდა მეკლევართა ჟურნალი*. №3, ივლისი, 2016
10. Milanovic, Marko, Wood, Michael. *The Law and Politics of the Kosovo Advisory Opinion*, Oxford: Oxford University Press, 2015
11. მონტევიდეოს კონვენცია სახელმწიფოებრიობის მოპოვების წინაპირობად ადგენს ასპირანტი სახელმწიფოს უნარს, დაამყაროს ურთიერთობა საერთაშორისო სამართლის სხვა სუბიექტებთან, იხ. <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevidео%20Convention.pdf>
12. Borgen, Christopher J. “The Language of Law and the Practice of Politics: Great Powers and the Rhetoric of Self-Determination in the Cases of Kosovo and South Ossetia”. *Chicago Journal of International Law: Vol. 10*: No. 1, Article 3, 2009.
13. Spencer Kimball, “Great powers playing politics with Kosovo, Georgia”, *Deutsche Welle*, 9 ოქტომბერი, 2010, <https://www.dw.com/en/great-powers-playing-politics-with-kosovo-and-georgia/a-5956279> [30.03.2023]
14. Bancroft, Ian. *The International Position of Kosovo After the Advisory Opinion of the International Court of Justice*. 2011
15. Borgen, Christopher J. *Is Kosovo a Precedent? Secession, Self-Determination and Conflict Resolution*, 2008
16. Benedek, Wolfgang. “Implications of the Independence of Kosovo for International Law”. *BRILL*, (2008): 391-412
17. Kimball, Spencer. “Great powers playing politics with Kosovo, Georgia”, *Deutsche Welle*, 9 ოქტომბერი, 2010, <https://www.dw.com/en/great-powers-playing-politics-with-kosovo-and-georgia/a-5956279>
18. Abebe, Daniel. “Great Power Politics and the Structure of Foreign Relations Law”. *Chicago Journal of International Law*, 2009
19. Newman, Edward, Visoka, Gezim. *The Foreign Policy of State Recognition: Kosovo’s Diplomatic Strategy to Join International Society*. Foreign Policy Analysis, 14 (3), 2018 გვერდები 367-387
20. Wellman, Christopher Heath. *A Theory of Secession: The Case for Political Self-Determination*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005